

IMAGO MUNDI, Warszawa 28–29 maja 2010 r. (sprawozdanie)

W dniach 28–29 maja 2010 r. odbyła się III konferencja z cyklu *Imago mundi* zorganizowana przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego. Konferencję przygotowali Krzysztof Hejwowski (UW) oraz Anna Szczęsny (UW). Tytuł, pod którym przebiegła tegoroczna konferencja – „Tłumacz – sługa, pośrednik, twórca?”, przyciągnął szerokie grono teoretyków i praktyków przekładu. Chęć wygłoszenia referatu zadeklarowało 80 osób z kraju i z zagranicy, ostatecznie zaś odbyły się 53 wystąpienia. Tematyka konferencji obejmowała kwestie kulturowe w przekładzie, problematykę tłumaczenia literackiego, specjalistycznego, ustnego, audiowizualnego, a także zagadnienia teoretyczne i praktyczne związane z wykonywaniem zawodu tłumacza.

Pierwszy dzień konferencji otworzył przewodniczący Krzysztof Hejwowski, rozpoczynając tym samym obrady plenarne. Pierwszy referat, zatytułowany „Tłumacz przed sądem. Międzynarodowe trybunały karne” wygłosiła Małgorzata Tryuk (UW), omawiając historię zarówno tłumaczy, jak i technik tłumaczeniowych wykorzystywanych w czasie procesów zbrodniarzy hitlerowskich. Jej wystąpienie w pierwszej części dotyczyło procesu norymberskiego i tokijskiego oraz tego, w jaki sposób zespół tłumaczy przyczynił się do jego przebiegu. W drugiej części Małgorzata Tryuk przedstawiła sytuację tłumaczy i tłumaczeń w powojennej Polsce, opierając się na dokumentach z akt IPN-u. Kolejny referat pod tytułem „Ten, który mówi prawie to samo”, wygłosił Jerzy Brzozowski (UJ). Jacek Pleciński (UMK) oparł swój referat „Languet mens que excessibus caret, czyli o tym, jak można zostać złym tłumaczem” na osobistym doświadczeniu i opowiedział historię swojej współpracy z wydawnictwem. Pokazał, jak redakcja może odrzucić dobre tłumaczenie pod pretekstem powodów merytorycznych, a następnie zestawił je z fragmentem książki już wydanej przez to samo wydawnictwo, w której można było znaleźć wiele błędów. Jerzy Jarniewicz (UŁ) w swoim referacie zatytułowanym „Niech nas zobaczą, czyli translatorski coming-out” postulował wyjście tłumaczy z cienia. Przypomniwał, że poza tłumaczeniem możemy też mówić o spolszczeniu lub wolnym przekładzie i poparł to przykładami z historii polskich translacji. Jednocześnie pokazał, że Anglosasi poszli w tym dalej, podpisując nazwiska-

mi znanych tłumaczy tomiki, które w swej istocie są tłumaczeniami, czego nie sposób się domyślić, widząc ich okładki. W swoim referacie „Pojęcie transformacji przekładowych w kontekście statusu tłumacza” Roman Lewicki (UMCS) dowiódł, że tłumaczenie różni się od tekstu oryginalnego i że różnice te są widoczne na kilku poziomach. Po wszystkich wystąpieniach nastąpiła dyskusja.

Po przerwie obrady kontynuowane były w trzech równoległych sesjach. Każda z nich zakończyła się dyskusją na tematy będące przedmiotem wygłoszonych referatów.

Pierwszą sesję, zatytułowaną „Elementy kulturowe w przekładzie”, rozpoczęła Dorothea Müller-Ott referatem dotyczącym roli wiedzy kulturoznawczej w przekładzie. Następnie na przykładzie polskich tłumaczeń rosyjskich tekstów prasowych Alicja Pstyga (UG) omówiła kwestię przekładu w komunikowaniu medialnym oraz odtwórczej i współtwórczej roli tłumacza względem przedstawianej w tekstach rzeczywistości. Czeskie teksty literackie przekładane na język polski posłużyły Dorocie Bielec (UJ) za ilustrację problemu odpowiedzialności tłumacza – z założenia propagatora kultury – za wybór tłumaczonych przez siebie tekstów literackich w sytuacji presji ekonomicznej wywieranej na niego przez wydawnictwa. Krzysztof Puławski (UwB) omówił szczególne przypadki i techniki tłumaczenia imion i nazwisk w tekstach literackich z języka angielskiego na język polski w kontekście globalizacji. Na zakończenie Sylvia Liseling-Nilsson (Uniwersytet Sztokholmski) przedstawiła problematykę przekładu dialektu i języka potocznego w wybranych utworach Astrid Lindgren.

Drugą sesję – „Zagadnienia ogólne i teoretyczne – granice wolności tłumacza” – otworzył referat Doroty Urbanek (UW), która dowodziła, że przeciwstawianie sobie twórczej i odtwórczej roli tłumacza jest pochodną paradoksalnej natury procesu tłumaczenia. Na temat granic wolności twórczej tłumacza wypowiedziała się Agata Orzeszek-Sujak (Universidad Autónoma de Barcelona). Kwestię tę poruszyła również Iwona Kasperska (UAM), opisująca fazy powstawania tłumaczenia artystycznego oraz zmieniające się role tłumacza i innych uczestników procesu w zależności od etapu tego procesu. Problem amplifikacji tekstu literackiego w procesie tłumaczenia oraz rola, jaką w tym zjawisku odgrywa tłumacz, zostały omówione przez Magdalenę Szeplińską-Baran. Na zjawisku poprawiania tekstu oryginalnego w przekładzie skupiła się Magdalena Kizeweter (UW), argumentując, że w każdym przekładzie literackim można odnaleźć elementy, które dowodzą, że tłumacz próbował upiększyć oryginał.

Trzecia sesja, o tytule „Tłumaczenia specjalistyczne i ustne”, rozpoczęła się wystąpieniem Wiolety Karwackiej (UG), która zaprezentowała normy,

obowiązujące tłumacza w środowisku medycznym oraz wyszczególniła grupy, przez które są one kształtowane, a także omówiła oczekiwania wobec tłumacza specjalizacji medycznej, jego rolę i status. Magdalena Jurewicz (UAM) poruszyła kwestię identyfikacji narodowej tłumacza konsekwentnego i jej wpływu na jakość przekładu, uznając poczucie tożsamości europejskiej za sposób radzenia sobie z tym problemem. Tłumaczami konsekwentnymi zajęła się w swoim referacie również Agnieszka Chmiel (UAM), prezentująca wyniki swoich badań nad pamięcią operacyjną w tłumaczeniu. Następnie Dagmara Płońska (SWPS) opisała działanie programu komputerowego Translog, za pomocą którego dokonała analizy procesu tłumaczenia pisemnego. Sesję zamknął referat Dariusza Bralewskiego (UŁ), który przekonywał, że doświadczenie tłumaczy może posłużyć leksykografom do stworzenia słownika dwujęzycznego, za przykład czego może posłużyć metoda automatycznej ekscerpacji ekwiwalentów przekładowych z francusko-polskiego korpusu 62 bitekstów przy pomocy oprogramowania napisanego specjalnie przez autora.

Drugi dzień konferencji został podzielony na trzy bloki, z których dwa pierwsze składały się z trzech sesji, a ostatni z dwóch.

„Przekład literacki – literatura polska w przekładzie” to temat pierwszej z trzech równoległych sesji porannych. Na początek Bożena Żaboklicka (Universitat de Barcelona) zaprezentowała analizę tłumaczenia *Ferdydurke* Witolda Gombrowicza dokonanej przez samego autora na język hiszpański oraz poruszyła problem rywalizacji drugiego przekładu tej książki na język hiszpański zarówno z polskim oryginałem, jak i z tłumaczeniem autorskim. Przeglądu tłumaczy literatury polskiej na język francuski od Romantyzmu po czasy współczesne dokonała Jadwiga Warchoł (UŚ). Joanna Studzińska (UAM) opisała techniki stosowane przez tłumaczy wierszy Wisławy Szymborskiej w przekładzie związków frazeologicznych odnoszących się do zwierząt. Na zakończenie sesji Maciej Stanaszek (UW) zwrócił uwagę na elementy kulturowe w przekładach wierszy Zbigniewa Herberta na języki europejskie.

Druga sesja poranna – „Zagadnienia ogólne i teoretyczne – punkt widzenia tłumacza, modele tłumaczenia” – rozpoczęła się od przedstawienia przez Urszulę Zaliwską-Okrutną (UW) teorii języka Jana Niecisława Baudouina de Courtenay jako teorii tłumaczenia. Momenty twórcze procesu tłumaczenia były przedmiotem wystąpienia Urszuli Topczewskiej (UW). Z kolei Łukasz Wiraszka (UJ) wypowiedział się na temat zmian punktu widzenia w tłumaczeniu w stosunku do oryginału, zilustrowanych polskimi przekładami tekstów prasowych z języka angielskiego. Adam Grabowski (UWM) zastosował ujęcie psychologiczne, aby dowiedzieć, że na efekt pracy tłumacza ma wpływ myślenie twórcze. Następnie Iwona Borys (UWM) zajęła się opisem uczest-

ników procesu tłumaczenia oraz interakcji pomiędzy nimi, jak również ich wpływu na końcowy wynik przekładu. Dyskusję poprzedził referat Moniki Porwoł (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu) na temat psycholingwistycznego opisu procesu tłumaczenia tekstów specjalistycznych.

Trzecią sesję poranną – „Tłumaczenie audiowizualne, migowe, audio de-skrypcja” – rozpoczęła Agnieszka Szarkowska (UW). Przedmiotem jej rozważań była rola autora audiodeskrypcji – „sługi” niewidomych odbiorców i twórców filmu, „pośrednika” między światem widzących i niewidomych oraz niezależnego „twórcy”. Następnie Aleksandra Kalata-Zawłocka (UW) i Joanna Łacheta (Instytut Głuchoniemych) przedstawiły swoje badania dotyczące roli profesjonalnego tłumacza języka migowego z punktu widzenia samych tłumaczy, osób głuchych, słyszących i tłumaczy ustnych. Podobnej tematyki dotyczył referat Katarzyny Murawskiej (Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu), która omówiła kwestie związane z pracą systemowych tłumaczy akademickich języka migowego, zakresem poznanego słownictwa języka migowego i rolą tłumaczy w jego poszerzaniu oraz problemów związanych z tłumaczeniami akademickimi. Następnie Anna Jankowska (UJ) zaprezentowała wyniki ankiety dotyczącej wykształcenia i warunków zatrudnienia tłumaczy audiowizualnych w Polsce, po czym skonfrontowała je z wynikami podobnych ankiet przeprowadzonych w innych krajach UE. Poprzedzające dyskusję wystąpienie Katarzyny Lili Smoły (UW) dotyczyło trudności związanych z tłumaczeniem musicali anglojęzycznych oraz roli ich tłumacza – rywała i naśladowcy autora tekstu źródłowego.

Po przerwie obrady zostały wznowione.

Pierwszą sesję, zatytułowaną „Przekład literacki – zagadnienia diachroniczne”, rozpoczął Aleksander Gomola (UJ) rozważaniami na temat przekładu inkluzywnego Biblii, który wzbudzał wiele kontrowersji na przełomie XX i XXI w. Następnie Magdalena Komorowska (UJ) przedstawiła nowoczesną koncepcję staropolskich tłumaczy jezuickich, poświęcając szczególną uwagę strategii tłumaczeniowej ks. Piotra Skargi. Z kolei Joanna Janecka (UW) zaprezentowała analizę wybranych kronik historycznych w celu omówienia statusu tłumacza i tłumaczeń w średniowiecznej Anglii. Wystąpienie Marty Drazyńskiej (UAM) poświęcone było przekładowi Salomona Dykmana z języka hebrajskiego na polski publikowanym przez prasę w latach 30. XX w. Zamykający sesję referat Justyny Walczak (UW) dotyczył warsztatu translatorskiego tłumaczy nowopolskich, a w szczególności technik tłumaczenia gier językowych oraz idiomów występujących w dramatach Szekspirowskich.

Druga sesja – „Przekład literacki” – została zainaugurowana wystąpieniem Joanny Partyki (UW) dotyczącym problemów tłumaczeniowych, któ-

re autorka napotkała, przekładając szkic o poezji gauczowskiej Jorge Luisa Borgesa. Następnie Maja Koszarska (UAM) zaprezentowała wnioski z analizy porównawczej przekładów na język polski i francuski powieści *Szachownica flamandzka* autorstwa hiszpańskiego pisarza Arturo Perez-Reverte. Wybrane utwory współczesnej literatury ukraińskiej oraz ich tłumaczenia na język polski posłużyły Arturowi Brackiemu (UG) do zaprezentowania postawy tłumacza określonej w tytule referatu, tj. tłumacza jako sługi, pośrednika i twórcy wariantu narodowego pierwowzoru literackiego. Następnie na przykładzie tłumaczeń fragmentów powieści Gastona Compèrè'a Karolina Zwiewka (UAM) omówiła zagadnienia stylizacji językowej w tłumaczeniu francusko-polskim. Na temat roli tłumacza w przekładzie tekstów humorystycznych, znaczenia jego poczucia humoru jak również postawy etycznej wypowiedział się Grzegorz Grzegorzczuk (UG). Sesja została zakończona referatem Anny Urban (UAM), w którym autorka opisała trudności w tłumaczeniu książki napisanej w języku niemieckim w oparciu o przekład – niemiecki dubbing amerykańskiego serialu *Dr House*.

Trzecia sesja – „Status zawodowy tłumacza i dydaktyka tłumaczenia” – rozpoczęła się od referatu Karoliny Stefaniak (Dyrekcja Generalna ds. Tłumaczeń Pisemnych Komisji Europejskiej, DGT) dotyczącego pracy tłumaczy w DGT, ich roli oraz charakteru wykonywanych przez nich przekładów. Następnie Miłosz Urban (Biuro Usług Tłumaczeniowych Comprendre.pl) zwrócił uwagę na aspekty współpracy tłumacza z redakcją wydawnictwa, omówił etapy pracy nad książką oraz poruszył kwestie związane z wolnością translatorską. Rozważania na temat nowego typu tłumaczy – tłumaczy amatorów udostępniających wykonane przez siebie przekłady w Internecie, zaprezentował Michał Borodo (UKW). Dwa kolejne referaty dotyczyły dydaktyki tłumaczenia. Konrad Klimkowski (UMCS) poruszył kwestie odnoszące się do wpływu studentów na definiowanie i przebieg procesu dydaktycznego oraz zaproponował działania mające na celu usprawnienie formalnego procesu dydaktycznego. W referacie poprzedzającym dyskusję Przemysław Janikowski (WSL w Częstochowie) i Joanna Krzemińska-Krzywda (Politechnika Częstochowska) omówili wyniki badań dotyczących poziomu zainteresowania specjalnościami tłumaczeniowymi wśród studentów studiów I stopnia kierunków filologicznych.

Po przerwie obrady kontynuowane były w dwóch równoległych sesjach. Pierwszą z nich, zatytułowaną „Serie translatorskie oraz przekład poetycki”, otworzył Wojciech Charchalis (UAM), który w oparciu o krytyczną analizę przekładów *Don Kichota* zasygnalizował potrzebę wykonywania nowych przekładów utworów klasycznych. Następnie analizę porównawczą dwóch

nowych przekładów klasycznych dzieł literatury włoskiej (powieści *Trionfo della morte* G. d'Annunzia i *Il Gattopardo* G. Tomasiego di Lampedusa) przedstawiła Joanna Szymanowska (UW). Giennadij Zeldowicz (UW) i Patrycja Cupryś (UW) poświęcili uwagę sugestywnej funkcji tropów w poezji Josifa Brodskiego i ich przekładowi na język polski na przykładzie wiersza zatytułowanego *Laguna*. Problematyce przekładu sugestii poświęcony był również referat Józefiny Inesy Piątkowskiej (UW), która dokonała analizy V wiersza z cyklu *Do Błoka* autorstwa Mariny Cwietajewej.

Drugą sesję – „Przekład literacki – kontynuacja” – rozpoczął Jacek Duda (UW) referatem dotyczącym wpływu sposobu przekładu nazw własnych w dziele literackim na kreację obrazu świata przedstawionego oraz recepcję dzieła przez czytelników na przykładzie przekładów *Władcy Pierścieni* na język polski, rosyjski i serbski. Następny mówca – Ryszard Reisner (University of Kent) wygłosił referat zatytułowany „Opaśli muszkietierzy Hermansa”. W referacie zamykającym sesję Markus Eberharter (UW) posłużył się przykładem recepcji literatury austriackiej w Polsce w celu ukazania wpływu decyzji tłumacza związanych z doborem dzieł, które mają być przekładane, na tworzenie kanonu danej literatury w innej kulturze.

Tłumaczenie i kwestie z nim związane budzą ogromne zainteresowanie w środowisku zarówno zawodowym, jak i naukowym. Świadczą o tym nie tylko bogactwo, ale też różnorodność tematyki oraz liczba zgłoszeń z tak wielu ośrodków z kraju i zagranicy. Problematyka poruszona w trakcie obrad dotyczyła wszystkich typów tłumaczeń – zarówno pisemnych, jak i ustnych, literackich i specjalistycznych oraz konsekwentnych i symultanicznych. Wciąż aktualne okazały się zagadnienia związane z wiedzą kulturoznawczą, odpowiedzialnością tłumacza, rolą tłumaczenia w komunikacji, wolnością twórczą tłumacza oraz problemy związane z doborem technik i strategii tłumaczeniowych, przekładem nazw własnych, dialektów, gier słownych i idiomów. Zainteresowaniem cieszy się również przekład audiowizualny – audiodeskrypcja, tłumaczenie języka migowego oraz przekład filmowy. Przedmiotem wielu badań i analiz jest też osoba tłumacza – jego umysł i procesy w nim zachodzące, jego rola w promowaniu kultury innych krajów jak również jego kondycja na rynku pracy oraz warunki i metody kształcenia tłumaczy. Translatoryka jako dziedzina niezwykle dynamiczna, interdyscyplinarna, pełna wyzwań, a co za tym idzie wciąż rozwijająca się i umożliwiająca stały rozwój tym, którzy się nią zajmują, jest i nadal będzie źródłem wielu inspirujących refleksji.

Monika Czarnecka, Hanna Salich
(Warszawa)